

7-17 YAŞ ARASI FARKLI GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ OLAN ÇOCUKLARA SAHİP AİLELERİN STRESLE BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ

ANALYSIS OF THE METHODS TO COPE WITH STRESS USED BY THE FAMILIES HAVING CHILDREN WITH DIFFERENT DEVELOPMENTAL CHARACTERISTICS FOR 7-17 AGE GROUP

Murat KORKMAZ¹, Ali Serdar YÜCEL², Nurhayat ÇELEBİ³, Bülent KILIÇ⁴

¹ *Güven Grup A.Ş. Finans Yönetmeni*

² *Fırat Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi*

³ *Karabük Üniversitesi Fen Edebiyat Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri*

⁴ *Ortopedi ve Travmatoloji Uzmanı*

Özet: Zihinsel ve bedensel yetersizlik, hiperaktivite ve davranış bozuklukları ve ortopedik ve travmatolojik rahatsızlıklar sadece duruma maruz kalan bireyleri değil onların aile üyelerini de birçok açıdan (ekonomik, sosyal, duygusal vb.) etkilemektedir. Bu durum aile üyelerinde stres faktörünü artırıcı bir unsur olmaktadır. Stres başa çıkılması gereken ciddi bir sorundur. Aksi takdirde ebeveynlerin içinde buldukları aşırı stres onların daha da yıpranmalarına ve daha ciddi sağlık problemleriyle karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Bu bağlamda araştırmada, 7-17 yaş arası özel gereksinime ihtiyacı olan (Zihinsel ve bedensel yetersizlik/hiperaktivite ve davranış bozukluğu, ortopedik ve travmatolojik rahatsızlık tanısı almış) çocukları olan ailelerin psikolojik iyi olma ve başa çıkma yöntemlerinin incelenmesi ve bazı değişkenler açısından (çocuğun yaşı, engel türü, anne babanın cinsiyeti, eğitim düzeyi vb.) farklılaşmaların ortaya koyulması amaçlanmıştır. Katılımcılara ilk bölümünde, Katılımcıların ve çocuklarının demografik ve betimleyici özelliklerinin, ikinci bölümde ise ebeveynlerin başa çıkma yöntemlerinin ele alındığı bir anket uygulanmıştır. Toplanan verilerin analizi kapsamında betimleyici istatistikler ile ebeveynlerin stresle başa çıkma durumlarının bazı değişkenler açısından farklılıklarının tespitine yönelik ANOVA testinden yararlanılmıştır. Araştırma sonunda, ebeveynlerin sosyo-ekonomik, yaş, eğitim ve cinsiyet değişkenlerinin ve çocukların cinsiyet ve yaş değişkenlerinin ebeveynlerin stresle başa çıkma durumlarında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, Stresle Başa Çıkma, Zihinsel Ve Bedensel Yetersizlik, Hiperaktivite, Davranış Bozuklukları

Abstract: Mental and physical deficiency, hyperactivity and behavior disorders, orthopedic disorders affect not only the individuals subject to this condition, but also their family members in many terms (economic, social and emotional etc.). This condition is an element increasing the stress factor among family members. Stress is a serious problem that should be managed. Otherwise, excessive stress may cause further exhaustion and more serious health problems in parents. In this regard, the aim of this research is to analyze the methods of being psychologically well and coping strategies used by the families having children who require special care (diagnosed with mental and physical deficiency/hyperactivity and behavior disorders, orthopedic disorders) for 7-17 age group, and to reveal differentiations in terms of some variables (child's age, type of disability, sex of parents, educational background etc.). A two-part questionnaire was applied to the participants. In the first part, demographic and descriptive characteristics of the participants and children are discussed, and the parents' methods of coping are examined in the second part. Descriptive statistics were used for the analysis of data collected, and ANOVA test was used to identify the differences in the parents' methods of coping with stress in terms of some variables. At the end of the research, it has been concluded that socio-economic condition, age, education and sex variables of parents, sex and age variables of their children with different deficiencies are effective in coping with stress for parents.

Key Words: Parent, Coping With Stress, Mental And Physical Deficiency, Hyperactivity, Behavior Disorders

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

GİRİŞ

Ailelerin çocuk sahibi olmaları yaşantılarında yeni düzenlemeler ve değişiklikler yapmalarını gerektiren, mutluluk verici olduğu kadar zorlayıcı yanları da olan bir yaşam olayıdır. Birçok anne çocuğunun engelli olduğunu öğrenmesi durumunda şok duygusu yaşamakta ve yoğun bir kedere kapılmaktadır. Özellikle çocuğun zihinsel engelli olduğunun öğrenilmesi, ailelerde ciddi krizler yaşanmasına neden olmaktadır. Ancak ebeveynler farklı duygusal ve bilişsel süreçlerin hakim olduğu aşamalardan geçerek yaşadıkları şokla başa çıkabilmekte ve bu duruma uyum sağlayabilmektedirler (Okanlı vd., 2004).

Engelli bir çocukla yaşamak aile üyelerini sosyal, psikolojik ve ekonomik açılarından etkileyebilen bir durumdur. (Küçükler, 2001). Ailede engelli bireyin olması, tüm aileyi etkilemekte ve yeni düzenlemeler gerektirmektedir. Engel durumunun kendisinin yarattığı zorluklar dışında, artan bakım ve sağlık masraflarından kaynaklanan ekonomik sıkıntılar, engelli bireyin sürekli yanında bulunma zorunluluğu artan sorumluluklar gerektirmektedir. Bunların yanı sıra aile bireylerinin özel yaşamlarının kısıtlanması ve diğer bireylere ayrılan zamanın azalması gibi sıkıntılar da ortaya çıkmaktadır. Özellikle rehabilitasyon döneminin başlarında aile üyeleri birbirlerinden uzaklaşmakta, zamanla ailede kronik stres gelişebilmektedir (Yıldırım ve Conk, 2005; Bahar vd., 2009; Uğuz vd., 2004; Karadağ, 2009).

Her ailede, bir bütün olarak aile sistemi ya da aile üyelerinden her birinin belirli gelişim aşamalarına geçmelerine bağlı olarak stres yaratan dönemler ve olaylar bulunmaktadır. Aile için bir çocuk dünyaya getirme kararıyla başlayan süreç, doğumla birlikte ailede rollerin yeniden düzenlenmesi yeni rutinlerin oluşturulması ve pek çok alanda oluşacak değişikliklere uyum sağlamayı gerektirir. Aile her çeşit kayba karşı benzer bir biçimde yaşanan uyum tepkileri ortaya çıkarmaktadır. Bu süreci ebeveynlerin en kısa sürede ve en az zararlarla atlatalmaları, onların çocukları ve çevreleri ile sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlayacaktır (Aydoğan, 1999; Fırat, 2000; Özkan, 2002).

Engellilik, doğum öncesi ve doğum anına ait nedenler (doğumsal ve genetik bozukluklar, kromozom anomalileri, kalıtsal hastalıklar, anneye ait risk etmenleri-yüksek riskli gebelikler, zor doğum, doğum travmasına bağlı nedenler) ile doğum sonrası (yeni doğan ve süt çocukluğu, çocukluk ve genç erişkinlik, erişkinlik, yaşlılık) döneme ait nedenlerden kaynaklanmaktadır (Cebecioğlu ve Üstüner, 2003).

Zihinsel yetersizlik (engellilik), yaşamın erken dönemlerinde başlayan, zekâ ve iletişim, kendine bakım, sosyal etkileşim gibi alanlarda uyum davranışlarında bozulmalara neden olan (Akt: Demirbilek, 2013) kalıcı yetersizlikler bırakan, gözlem, kontrol, bakım, tedavi ve rehabilitasyon gerektiren aynı zamanda aile üyelerinin tümünü, aile yaşamını ekonomik, sosyal, duygusal, davranışsal ve bilişsel yönlerden etkileyen kalıcı

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

bir sağlık sorunudur (Yıldırım ve Conk, 2005). Bir çocuk ya da yetişkine zihinsel engel tanısı konulabilmesi için ortalamanın altındaki zeka işlevi ile birlikte iletişimde, öz bakımında, evdeki yaşamda, toplumsal becerilerde, toplumsal yararlılıkta, kendini yönlendirmede, sağlığı korumada, akademik becerilerde ve çalışma alanlarında iki veya daha fazla bozukluğun bir arada olması ve bu durumun 18 yaşından önce başlaması öngörülmektedir (Akt: Tamer, 2010).

Bir başka rahatsızlık durumu olan dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB), anne-çocuk ilişkilerinde sorun gelişme riskinde artış ile karakterize, çocukluk çağının en sık rastlanan psikiyatrik bozukluklarından biridir (Durukan vd., 2008). Çocukların davranışlarının anne-babayı açıkça etkilediği, olumsuz davranışların anne-babanın sıkıntısını artırdığı bilinmektedir (Whalen ve Henker, 1999; Whalen vd., 1989). En çok rapor edilen bulgulardan biri de DEHB'li çocukların annelerinin daha fazla ebeveynlik stresi yaşadığı ve daha düşük özgüvene sahip olduğudur (Johnston ve Mash, 2001). Artan gereksinim anne-babalık işlevinde aksamaya yol açarak anne-babaları olumsuz etkilemektedir (Durukan vd., 2008). Gau ve arkadaşları. (2007) DEHB'de anne-baba ve ailesel etkenleri araştırdıkları çalışmalarında, annelerde anksiyete, depresyon, bedensel yakınmalar ve uyku sorununun arttığını saptamışlardı (Gau, 2007). Durukan ve arkadaşları (2008) çalışmalarında, annelerin depresyon ve anksiyete düzeylerinin yüksek olduğu saptamışlardır.

Engelli bir çocuğa sahip olmak, engeli ne olursa olsun bir takım özel güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Ailelerin yaşadığı bu güçlükler, psikolojik, maddi durum, eğitim durumu, yaşam tarzı, aile çevresi ve sosyal çevre ile ilişkiler çocuğun engel durumundan etkilenebilmektedir (Dönmez vd., 2000). Anne-babaların engelli çocuğa sahip olmaları onların sorumluluklarını ve işlevlerini arttıracaktır. Çünkü, her çocuğun ihtiyacı ve hakkı olan eğitim, sağlık, ilgi, sevgi, boş zamanların değerlendirilmesi, korunma, sağlıklı cinsel gelişime sahip olma gibi konularda engelli birey söz konusu olduğunda daha da özen gösterilmesi gerekmektedir (Özekes vd., 1998). Literatürde zihinsel ya da bedensel engelli çocuğa sahip anne babaların (özellikle annelerin) engelli çocuğa sahip olmayan anne-babalara göre daha çok stres altında oldukları ve anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Glidden vd., 2003, Hasting, 2003, Esdaile vd., 2003, Uğuz vd., 2004).

Zihinsel engelli çocuğa verilen tepkiler her ailede ve her ebeveynde farklı düzeyde yaşanmaktadır. Bazı ailelerde ya da ebeveynlerde bu süreç daha kolay atlatılıp, aile/ebeveyn yapıcı birtakım yaklaşımları planlama ve hayatlarında gerekli düzenlemeleri yapmaya başlarken, bazı aileler uzun süreli keder ve yas yaşayabilmektedir (Sarı, 2007). Yapılan çalışmalarda engelli çocuğu olan ailelerin aile yapısında, işlevlerinde bozulmalar ve ailede farklı açılardan zorlanmalara neden olduğu bildirilmektedir (İçmeli, vd., 2008; Khamis 2007; Taanila, Syrjala, Kokkonen ve Jarvelin 2002).

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Normal gelişim gösteren bir çocuğa sahip olmak bile çeşitli seviyelerde aileler üzerinde stres yaratmaktayken ve ailelerin uyum sürecini etkilemekteyken, engeli olan bir çocuğa sahip olunması, aileler tarafından yaşanan stres seviyesini kaçınılmaz olarak artırmaktadır. Öte yandan ailelerde, başta hayal kırıklığının getirdiği suçluluk, kaygı duygularının yanı sıra depresyona kadar giden olumsuz etkiler görülebilmektedir (Fisman, Wolf ve Noh, 1989; Öksüz, 2008; Vardarcı, 2011).

Engelli çocuk, belli gelişim alanları açısından yetersizlikten etkilenmiş olmasından dolayı anne ve babasına değişen derecelerde bağımlıdır. Bu durum aile için sürekli başa çıkma gerektiren bir stres kaynağıdır (Bilal ve Dağ, 2005). Stres, başa çıkılması gereken bir durumdur, eğer başa çıkma stratejileri başarısız olursa, psikolojik sağlıkta bozulma olur ve psikopatolojik belirtilerin ortaya çıkması da kaçınılmaz bir durum olur (Akt: Sarıkaya, 2011).

Başta çıkma, bireyin kendisi için stres oluşturan olay ya da etkenlere karşı direnmesi ve bu durumlara karşı başa çıkma amacıyla gösterdiği bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerin tümü olarak tanımlanabilir. Söz konusu durumlara karşı kişinin kullandığı başa çıkma tutumları yaş, cinsiyet, kültür ve hastalık gibi çok çeşitli etkenlere bağlı olarak değişebildiğinden bireye özgü bir nitelik taşımaktadır (Ağargün vd., 2005).

Zihinsel engelli çocuklara sahip ailelerin ihtiyaçlarının saptanması ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda hizmetler sunulması aile içi destek sisteminin

güçlenmesini sağlayacaktır (Girli, 2005). Ailelerin yetersizliği olan çocuklarına başarılı bir şekilde uyum yapabilmeleri için, çocuklarının gereksinimleriyle etkili şekilde başa çıkabilmeleri bunun yanı sıra yetersizliğin neden olduğu aile işlevleriyle ilgili yaşanan sorunları çözümlerine yardımcı olacak destek hizmetlerine de ulaşabilmeleri gerekmektedir (Sucuoğlu, 2009).

Bu araştırmanın amacı; “7-17 yaş arası özel gereksinime ihtiyacı olan çocukları olan ailelerin psikolojik iyi olma ve başa çıkma yöntemleri çocuğun yaşı, engel türü, anne babanın cinsiyeti, eğitim düzeyi gibi değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna cevap aramaktır.

YÖNTEM

Araştırmada verilerin elde edilmesinde anket tekniği kullanılmıştır. Anketin ilk bölümünde, katılımcıların ve çocuklarının demografik ve betimleyici özellikleri ikinci bölümde ise ebeveynlerin başa çıkma yöntemleri ele alınmıştır. Güvenilirlik analizi sonucunda Alpha = 0,982 olmasından dolayı 123 maddenin çok yüksek güvenilirlik düzeyinde olduğunu söyleyebiliriz.

Toplanan verilerin analizi kapsamında betimleyici istatistikler ile ebeveynlerin stresle başa çıkma durumlarının bazı değişkenler açısından farklılıklarının tespitine yönelik ANOVA testinden yararlanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde PASW 18.0 paket programı kullanılmıştır. Değişkenler arasında ilişki ve farklarda 0.05 önem düzeyi dikkate alınmıştır.

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Kullanılan anket daha önceden kullanılmadığı için ön araştırma yapılmış ve İstanbul ili model alınarak araştırma konusuna yönelik 50 katılımcıya bu anket formu kullandırılmıştır. 50 katılımcıdan dönen anket formları bir ön teste tabi tutulmuştur. Cronbach's Alpha kat sayısı olarak 0.721 değeri elde edilmiştir. Elde edilen bu değeri düşüren bazı olumsuz sorular anket formundan çıkarılmıştır. Asıl araştırma öncesinde

uzman görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan alınan görüşlere göre anket formunda yer alan 5'li likert ölçekli sorularda iyileştirmeye gidilmiştir. Ayrıca ön testte gerçekleştirilen çalışma sonucunda katılımcılardan gelen cevaplar ve çıkan sonuçlara göre de alt boyutlar belirlenmiştir. Bu alt boyutların belirlenmesinde katılımcı görüşleri ile uzman görüşleri etkili olmuştur.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların Ebeveynlerine İlişkin Demografik İstatistikler

		N	%
Çocuğa yakınlığı	Kadın Anne	575	65,9
	Erkek Baba	297	34,1
Yaş	30 ve altı	69	7,9
	31-40	380	43,6
	41-50	328	37,6
	51 ve üzeri	95	10,9
Öğrenim Durumu	Okur yazar	49	5,6
	İlkokul mezunu	233	26,7
	Ortaokul mezunu	131	15,0
	Lise	214	24,5
	Üniversite	230	26,4
	Yüksek lisans ve üzeri	15	1,7
Anne Baba Birlikte Yaşama Durumu	Evet	812	93,1
	Hayır	60	6,9
Anne Baba Çalışma Durumu	Evet	358	41,1
	Hayır	514	58,9
Aylık Gelir	1000 TL altında	183	21,0
	1000-1500 TL	173	19,8

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

	1501-2000TL		
	2001-3000 TL		
	3001-4000 TL		
	4000+	98	11,2
Ailenizde anne –baba dışında çocuğunuzun bakımında yardımcı birileri var mı?	Evet	286	32,8
	Hayır	586	67,2
Çocuğunuzun bakımında size yardımcı olan kişiler kimlerdir?	Annem	225	78,7
	Babam	10	3,5
	Kardeşim	24	8,3
	Bakıcı	27	9,4

Tablo 1’de katılımcıların bazı demografik bilgilerine ilişkin dağılımlar incelendiğinde, ebeveynlerin çoğunluğunun kadın, daha çok 31-40 yaş aralığında olduğu ve birlikte yaşadığı görülmektedir. Aylık gelir durumları 4 kategoride birbirine yakın

oranlarda dağılmıştır. Ayrıca çocuk bakımında ise ebeveynlere anne-baba dışında yardım edecek kimsenin olmadığı ve daha çok ebeveynlerin annesinin bu rolü üstlendiği görülmektedir.

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler

		Count	Column N %
Çocuğun Yaşı	7-9	241	27,6%
	10-12	247	28,3%
	13-17	384	44%
Çocuğun cinsiyeti	Kız	369	42,3%
	Erkek	503	57,7%
Çocuğunuzun tanısı	Zihinsel engelli	199	22,8%
	Bedensel engelli (görme ve işitme)	239	27,4%
	Hiperaktivite ve davranış bozukluğu olan	191	21,9%
	Ortopedik ve travmatolojik sorunu olanlar	243	27,9%
Çocuğunuzun yetersizlik derecesi nedir? (zihinsel ve bedensel engel)	Çok ağır	24	5,5%
	Ağır	153	34,9%
	Orta	155	35,4%
	Hafif	108	24,2%
Özel Eğitim Kurumuna Gidiyor mu? (zihinsel ve bedensel engel)	Evet	359	82,0%
	Hayır	79	18,0%

Tablo 2’de araştırmaya katılım sağlayan çocuklara ilişkin bazı demografik özellikler görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu 13-17 yaş aralığında ve erkektir. Bedensel engelli ve ortopedik ve travmatolojik sorunu olan katılımcı sayısı diğer tanılara

oranla biraz daha fazladır. Katılımcının yetersizlik derecesi ise ağır ve orta sınıfta yer almaktadır. Zihinsel ve bedensel engele sahip katılımcıların çoğunluğu özel bir eğitim kurumuna gitmektedir.

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Tablo 3. Ebeveynlerin Stresle Başa Çıkma Yöntemlerinin Çocukların Yaş Değişkenine Göre Anova Testi

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Problem Çözme	Between Groups	,797	2	,399	2,104	,125
	Within Groups	33,525	177	,189		
	Total	34,322	179			
Sosyal Destek Arama	Between Groups	,292	2	,146	,756	,471
	Within Groups	34,237	177	,193		
	Total	34,529	179			
Kaçınma	Between Groups	,075	2	,038	,258	,773
	Within Groups	25,758	177	,146		
	Total	25,833	179			
Somatizasyon	Between Groups	5,430	2	2,715	5,942	,003
	Within Groups	80,865	177	,457		
	Total	86,295	179			
Obsesif-Kompulsif	Between Groups	1,052	2	,526	1,188	,307
	Within Groups	78,398	177	,443		
	Total	79,450	179			
Kişilerarası Duyarlık	Between Groups	1,459	2	,729	1,682	,189
	Within Groups	76,733	177	,434		
	Total	78,192	179			
Depresyon	Between Groups	,676	2	,338	,897	,410
	Within Groups	66,669	177	,377		
	Total	67,345	179			
Kaygı	Between Groups	,164	2	,082	,171	,843
	Within Groups	84,665	177	,478		
	Total	84,829	179			
Düşmanlık	Between Groups	1,103	2	,551	2,192	,115
	Within Groups	44,527	177	,252		
	Total	45,629	179			

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Fobik Kaygı	Between Groups	1,096	2	,548	1,188	,307
	Within Groups	81,630	177	,461		
	Total	82,726	179			
Paranoid Düşünce	Between Groups	1,033	2	,517	2,727	,068
	Within Groups	33,536	177	,189		
	Total	34,569	179			
Psikotizm	Between Groups	1,166	2	,583	1,486	,229
	Within Groups	69,440	177	,392		
	Total	70,606	179			
Ek Ölçek	Between Groups	,166	2	,083	,561	,571
	Within Groups	26,143	177	,148		
		26,309	179			

Tablo 3’de *H1* hipotezine ilişkin Anova testi uygulanmış ve hipotez sınanmıştır.

H1: *Özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuğa sahip ebeveynlerin, psikolojik iyi olma halleri ve stresle başa çıkma stratejileri çocukların yaşına göre farklılaşmakta mıdır?*

Yapılan analiz sonucunda katılımcı ebeveynlerin stresle başa çıkma yöntemleri çocuklarının yaşına göre incelendiğinde, başa çıkma yöntemlerinden yalnızca Somatizasyon boyutunun çocukların yaşından etkilendiği diğerlerinin etkilenmediği görülmektedir.

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Tablo 4. Ebeveynlerin Stresle Başa Çıkma Yöntemlerinin Çocukların Cinsiyet Değişkenine Göre Anova Testi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Sig.
Problem Çözme	Between Groups	2,208	1	2,208	11,626	,001
	Within Groups	165,189	870	,190		
	Total	167,396	871			
Sosyal Destek Arama	Between Groups	2,104	1	2,104	11,104	,001
	Within Groups	164,837	870	,189		
	Total	166,940	871			
Kaçınma	Between Groups	,001	1	,001	,008	,928
	Within Groups	126,594	870	,146		
	Total	126,595	871			
Somatizasyon	Between Groups	,447	1	,447	,917	,339
	Within Groups	424,317	870	,488		
	Total	424,764	871			
Obsesif-Kompulsif	Between Groups	,254	1	,254	,571	,450
	Within Groups	386,840	870	,445		
	Total	387,093	871			
Kişilerarası Duyarlık	Between Groups	,767	1	,767	1,739	,188
	Within Groups	383,664	870	,441		
	Total	384,431	871			
Depresyon	Between Groups	5,769	1	5,769	15,416	,000
	Within Groups	325,603	870	,374		
	Total	331,373	871			
Kaygı	Between Groups	1,672	1	1,672	3,491	,062
	Within Groups	416,699	870	,479		
	Total	418,371	871			
Düşmanlık	Between Groups	1,001	1	1,001	3,915	,048
	Within Groups	222,381	870	,256		
	Total	223,382	871			

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Fobik Kaygı	Between Groups	1,404	1	1,404	3,031	,082
	Within Groups	403,033	870	,463		
	Total	404,437	871			
Paranoid Düşünce	Between Groups	,088	1	,088	,456	,500
	Within Groups	168,538	870	,194		
	Total	168,627	871			
Psikotizm	Between Groups	2,712	1	2,712	6,886	,009
	Within Groups	342,629	870	,394		
	Total	345,341	871			
Ek Ölçek	Between Groups	,472	1	,472	3,212	,073
	Within Groups	127,947	870	,147		
	Total	128,420	871			

Tablo 4’de *H2* hipotezine ilişkin Anova testi uygulanmış ve hipotez sınanmıştır.

H2: *Özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuğa sahip ebeveynlerin, psikolojik iyi olma halleri ve stresle başa çıkma stratejileri çocukların cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?*

Katılımcı ebeveynlerin stresle başa çıkma yöntemleri çocuklarının cinsiyetine göre incelendiğinde,

başta çıkma yöntemlerinden Problem çözme, Sosyal destek arama, Depresyon, Düşmanlık ve Psikotizm boyutlarının çocukların cinsiyetinden etkilendiği diğerlerinin etkilenmediği görülmektedir. Erkek çocuklarda, problem çözme, sosyal destek arama, kişiler arası duyarlılık, depresyon, kaygı, fobik kaygı, paranoid düşünce, psikotizm boyutlarında daha yüksek çıkmaktadır.

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Tablo 5. Ebeveynlerin Stresle Başa Çıkma Yöntemlerinin Çocukların Engel Türü Değişkenine Göre Anova Testi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Sig.
Problem Çözme	Between Groups	2,011	2	1,006	5,284	,005
	Within Groups	165,385	869	,190		
	Total	167,396	871			
Sosyal Destek Arama	Between Groups	2,286	2	1,143	6,031	,003
	Within Groups	164,655	869	,189		
	Total	166,940	871			
Kaçınma	Between Groups	2,974	2	1,487	10,452	,000
	Within Groups	123,622	869	,142		
	Total	126,595	871			
Somatizasyon	Between Groups	11,234	2	5,617	11,804	,000
	Within Groups	413,530	869	,476		
	Total	424,764	871			
Obsesif-Kompulsif	Between Groups	11,525	2	5,763	13,334	,000
	Within Groups	375,568	869	,432		
	Total	387,093	871			
Kişilerarası Duyarlık	Between Groups	4,896	2	2,448	5,605	,004
	Within Groups	379,535	869	,437		
	Total	384,431	871			
Depresyon	Between Groups	12,672	2	6,336	17,276	,000
	Within Groups	318,701	869	,367		
	Total	331,373	871			
Kaygı	Between Groups	20,388	2	10,194	22,258	,000
	Within Groups	397,984	869	,458		
	Total	418,371	871			
Düşmanlık	Between Groups	10,005	2	5,003	20,374	,000
	Within Groups	213,377	869	,246		
	Total	223,382	871			

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Fobik Kaygı	Between Groups	12,298	2	6,149	13,626	,000
	Within Groups	392,139	869	,451		
	Total	404,437	871			
Paranoid Düşünce	Between Groups	8,184	2	4,092	22,164	,000
	Within Groups	160,443	869	,185		
	Total	168,627	871			
Psikotizm	Between Groups	7,932	2	3,966	10,214	,000
	Within Groups	337,409	869	,388		
	Total	345,341	871			
Ek Ölçek	Between Groups	5,643	2	2,822	19,972	,000
	Within Groups	122,776	869	,141		
	Total	128,420	871			

Tablo 5’de *H3* hipotezine ilişkin Anova testi uygulanmış ve hipotez sınanmıştır.

H3: *Özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuğa sahip ebeveynlerin, psikolojik iyi olma halleri ve stresle başa çıkma stratejileri çocukların engel türüne göre farklılaşmakta mıdır?*

Katılımcı ebeveynlerin stresle başa çıkma yöntemleri çocuklarının engel türüne göre incelendiğinde, başa çıkma yöntemlerinin tamamının çocukların engel türünden etkilendiği görülmektedir. En fazla etkilenen gruplar içerisinde sırasıyla hiperaktivite ve davranış bozukluğu, ortopedik travmatolojik rahatsızlık ve zihinsel ve bedensel yetersizlik durumu olanlar gelmektedir.

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Tablo 6. Ebeveynlerin Stresle Başa Çıkma Yöntemlerinin Ebeveynlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Anova Testi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Sig.
Problem Çözme	Between Groups	1,956	1	1,956	10,288	,001
	Within Groups	165,440	870	,190		
	Total	167,396	871			
Sosyal Destek Arama	Between Groups	11,481	1	11,481	64,250	,000
	Within Groups	155,460	870	,179		
	Total	166,940	871			
Kaçınma	Between Groups	4,085	1	4,085	29,006	,000
	Within Groups	122,511	870	,141		
	Total	126,595	871			
Somatizasyon	Between Groups	38,631	1	38,631	87,039	,000
	Within Groups	386,133	870	,444		
	Total	424,764	871			
Obsesif-Kompulsif	Between Groups	17,732	1	17,732	41,766	,000
	Within Groups	369,362	870	,425		
	Total	387,093	871			
Kişilerarası Duyarlık	Between Groups	21,762	1	21,762	52,203	,000
	Within Groups	362,669	870	,417		
	Total	384,431	871			
Depresyon	Between Groups	18,420	1	18,420	51,208	,000
	Within Groups	312,952	870	,360		
	Total	331,373	871			
Kaygı	Between Groups	41,124	1	41,124	94,839	,000
	Within Groups	377,247	870	,434		
	Total	418,371	871			
Düşmanlık	Between Groups	16,939	1	16,939	71,384	,000
	Within Groups	206,443	870	,237		
	Total	223,382	871			

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Fobik Kaygı	Between Groups	12,308	1	12,308	27,307	,000
	Within Groups	392,129	870	,451		
	Total	404,437	871			
Paranoid Düşünce	Between Groups	6,032	1	6,032	32,278	,000
	Within Groups	162,594	870	,187		
	Total	168,627	871			
Psikotizm	Between Groups	10,999	1	10,999	28,620	,000
	Within Groups	334,342	870	,384		
	Total	345,341	871			
Ek Ölçek	Between Groups	2,863	1	2,863	19,841	,000
	Within Groups	125,556	870	,144		
	Total	128,420	871			

Tablo 6'de *H4* hipotezine ilişkin Anova testi uygulanmış ve hipotez sınanmıştır.

H4: Özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuğa sahip ebeveynlerin, psikolojik iyi olma halleri ve stresle başa çıkma stratejileri (Anne ve Babaya) ebeveynlerin cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Katılımcı ebeveynlerin stresle başa çıkma yöntemleri ebeveynlerin cinsiyetine göre

incelendiğinde, başa çıkma yöntemlerinin tamamının ebeveynin cinsiyetinden etkilendiği görülmektedir. Daha çok annelerin strese maruz kaldıkları saptanmıştır.

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Tablo 7. Ebeveynlerin Stresle Başa Çıkma Yöntemlerinin Ebeveynlerin Yaş Değişkenine Göre Anova Testi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Sig.
Problem Çözme	Between Groups	3,191	3	1,064	5,623	,001
	Within Groups	164,205	868	,189		
	Total	167,396	871			
Sosyal Destek Arama	Between Groups	2,913	3	,971	5,139	,002
	Within Groups	164,027	868	,189		
	Total	166,940	871			
Kaçınma	Between Groups	3,031	3	1,010	7,097	,000
	Within Groups	123,565	868	,142		
	Total	126,595	871			
Somatizasyon	Between Groups	6,400	3	2,133	4,426	,004
	Within Groups	418,364	868	,482		
	Total	424,764	871			
Obsesif-Kompulsif	Between Groups	3,284	3	1,095	2,475	,060
	Within Groups	383,810	868	,442		
	Total	387,093	871			
Kişilerarası Duyarlık	Between Groups	9,921	3	3,307	7,665	,000
	Within Groups	374,510	868	,431		
	Total	384,431	871			
Depresyon	Between Groups	,450	3	,150	,394	,758
	Within Groups	330,922	868	,381		
	Total	331,373	871			
Kaygı	Between Groups	3,764	3	1,255	2,627	,049
	Within Groups	414,607	868	,478		
	Total	418,371	871			
Düşmanlık	Between Groups	1,400	3	,467	1,825	,141
	Within Groups	221,982	868	,256		
	Total	223,382	871			

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Fobik Kaygı	Between Groups	2,676	3	,892	1,927	,124
	Within Groups	401,761	868	,463		
	Total	404,437	871			
Paranoid Düşünce	Between Groups	2,591	3	,864	4,515	,004
	Within Groups	166,036	868	,191		
	Total	168,627	871			
Psikotizm	Between Groups	6,351	3	2,117	5,421	,001
	Within Groups	338,989	868	,391		
	Total	345,341	871			
Ek Ölçek	Between Groups	,157	3	,052	,355	,786
	Within Groups	128,262	868	,148		
	Total	128,420	871			

Tablo 7’de *H5* hipotezine ilişkin Anova testi uygulanmış ve hipotez sınanmıştır.

H5: *Özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuğa sahip ebeveynlerin, psikolojik iyi olma halleri ve stresle başa çıkma stratejileri ebeveynlerin yaşlarına göre (Anne babaların Yaşlarına Göre) farklılaşmakta mıdır?*

Katılımcı ebeveynlerin stresle başa çıkma yöntemleri ebeveynlerin yaşlarına göre incelendiğinde, başa çıkma yöntemlerinden Obsesif kompulsif, Depresyon, Düşmanlık, Fobik kaygı ve Ek ölçeğin ebeveynin yaşından etkilenmediği diğerlerinin etkilendiği görülmektedir. 30 ve altı yaşlarda ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgileri daha fazla olmakta ve stres düzeyleri daha düşük olmaktadır. Yaş arttıkça stres düzeyi artmaktadır. Sürekli hastalık, hastalık durumu ve çocuğun yaşı arttıkça orantılı olarak ebeveynlerin stres düzeyi de artmaktadır.

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Tablo 8. Ebeveynlerin Stresle Başa Çıkma Yöntemlerinin Ebeveynlerin Eğitim Değişkenine Göre Anova Testi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Sig.
Problem Çözme	Between Groups	11,495	5	2,299	12,770	,000
	Within Groups	155,902	866	,180		
	Total	167,396	871			
Sosyal Destek Arama	Between Groups	5,492	5	1,098	5,891	,000
	Within Groups	161,449	866	,186		
	Total	166,940	871			
Kaçınma	Between Groups	4,486	5	,897	6,363	,000
	Within Groups	122,109	866	,141		
	Total	126,595	871			
Somatizasyon	Between Groups	21,545	5	4,309	9,255	,000
	Within Groups	403,219	866	,466		
	Total	424,764	871			
Obsesif-Kompulsif	Between Groups	14,304	5	2,861	6,645	,000
	Within Groups	372,790	866	,430		
	Total	387,093	871			
Kişilerarası Duyarlık	Between Groups	7,524	5	1,505	3,458	,004
	Within Groups	376,907	866	,435		
	Total	384,431	871			
Depresyon	Between Groups	9,800	5	1,960	5,278	,000
	Within Groups	321,573	866	,371		
	Total	331,373	871			
Kaygı	Between Groups	9,695	5	1,939	4,109	,001
	Within Groups	408,676	866	,472		
	Total	418,371	871			
Düşmanlık	Between Groups	5,964	5	1,193	4,751	,000
	Within Groups	217,418	866	,251		
	Total	223,382	871			

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Fobik Kaygı	Between Groups	7,893	5	1,579	3,448	,004
	Within Groups	396,544	866	,458		
	Total	404,437	871			
Paranoid Düşünce	Between Groups	3,463	5	,693	3,631	,003
	Within Groups	165,164	866	,191		
	Total	168,627	871			
Psikotizm	Between Groups	3,248	5	,650	1,644	,146
	Within Groups	342,093	866	,395		
	Total	345,341	871			
Ek Ölçek	Between Groups	2,021	5	,404	2,769	,017
	Within Groups	126,399	866	,146		
	Total	128,420	871			

Tablo 8’de *H6* hipotezine ilişkin Anova testi uygulanmış ve hipotez sınanmıştır.

H6: *Özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuğa sahip ebeveynlerin, psikolojik iyi olma halleri ve stresle başa çıkma stratejileri ebeveynlerin anne ve babaların eğitim düzeylerine göre (Anne Babaların öğrenim durumuna göre) farklılaşmakta mıdır?*

Katılımcı ebeveynlerin stresle başa çıkma yöntemleri ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre incelendiğinde, başa çıkma yöntemlerinden Psikotizm boyutunun ebeveynin eğitiminden etkilenmediği diğerlerinin etkilendiği görülmektedir. Zihinsel ve bedensel yetersizlik ile hiperaktivite ve davranış bozukluğu olanların ebeveynlerinin eğitim seviyesi arttıkça ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgi ve alaka düzeyi artmaktadır. Stresle başa çıkma yöntemlerinde eğitim çok önemli bir faktördür. Eğitim bütün sorunlar üzerinde olumlu etkiye sahiptir.

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Tablo 9. Ebeveynlerin Stresle Başa Çıkma Yöntemlerinin Ebeveynlerin Sosyo-Ekonomik Durum Değişkenine Göre Anova Testi

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Sig.
Problem Çözme	Between Groups	5,348	5	1,070	5,716	,000
	Within Groups	162,048	866	,187		
	Total	167,396	871			
Sosyal Destek Arama	Between Groups	7,913	5	1,583	8,618	,000
	Within Groups	159,027	866	,184		
	Total	166,940	871			
Kaçınma	Between Groups	5,104	5	1,021	7,277	,000
	Within Groups	121,491	866	,140		
	Total	126,595	871			
Somatizasyon	Between Groups	36,775	5	7,355	16,416	,000
	Within Groups	387,989	866	,448		
	Total	424,764	871			
Obsesif-Kompulsif	Between Groups	25,385	5	5,077	12,155	,000
	Within Groups	361,709	866	,418		
	Total	387,093	871			
Kişilerarası Duyarlık	Between Groups	24,077	5	4,815	11,572	,000
	Within Groups	360,354	866	,416		
	Total	384,431	871			
Depresyon	Between Groups	24,397	5	4,879	13,765	,000
	Within Groups	306,976	866	,354		
	Total	331,373	871			
Kaygı	Between Groups	27,255	5	5,451	12,070	,000
	Within Groups	391,116	866	,452		
	Total	418,371	871			
Düşmanlık	Between Groups	11,765	5	2,353	9,630	,000
	Within Groups	211,617	866	,244		
	Total	223,382	871			

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Fobik Kaygı	Between Groups	9,254	5	1,851	4,056	,001
	Within Groups	395,183	866	,456		
	Total	404,437	871			
Paranoid Düşünce	Between Groups	10,050	5	2,010	10,977	,000
	Within Groups	158,577	866	,183		
	Total	168,627	871			
Psikotizm	Between Groups	10,027	5	2,005	5,179	,000
	Within Groups	335,314	866	,387		
	Total	345,341	871			
Ek Ölçek	Between Groups	4,826	5	,965	6,762	,000
	Within Groups	123,594	866	,143		
	Total	128,420	871			

Tablo 9’da *H7* hipotezine ilişkin Anova testi uygulanmış ve hipotez sınanmıştır.

H7: Özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuğa sahip ebeveynlerin, psikolojik iyi olma halleri ve stresle başa çıkma stratejileri ebeveynlerin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşmakta (Anne babaların sosyo-ekonomik düzeyine göre) mıdır?

Katılımcı ebeveynlerin stresle başa çıkma yöntemleri ebeveynlerin sosyo-ekonomik düzeyine göre incelendiğinde, başa çıkma yöntemlerinden tamamının ebeveynin sosyo-ekonomik düzeyinden etkilendiği görülmektedir. Zihinsel ve bedensel yetersizlik ile hiperaktivite ve davranış bozukluğu olanların ebeveynlerin geliri arttıkça daha fazla ilgi olmakta ve gelir düzeyinin artması stresle başa çıkma yöntemlerinde olumlu etki yapmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ailenin ekonomik düzeyi, anne-babaların eğitim düzeyleri, meslekleri, evlilik uyumları, ailenin sosyal güvencesinin olup olmaması, çocuklardaki zihinsel veya bedensel engelin şiddeti, engelli çocuğun yaşı, engelin süreğen oluşu, tıbbi yardım ihtiyacının fazla olması (örneğin; yineleyen ameliyatlar) gibi çeşitli etkenler anne-babanın engelli çocuğu kabullenme düzeyini, algılama şeklini, engelli çocuğa uyumunu ve anne-babaların çeşitli alanlardaki stres düzeylerini etkilemektedir (Pelchat vd., 1999, Timko vd., 1992, Minnes, 1988).

Çalışmada katılımcı ebeveynlerin stresle başa çıkma yöntemlerinin;

Çocuklarının yaşına göre incelendiğinde, yalnızca Somatizasyonun çocukların yaşından etkilendiği diğerlerinin etkilenmediği, 13-17 yaş grubundaki

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

katılımcıların diğer yaş gruplarına göre farklılaştığı görülmektedir.

Çocuklarının cinsiyetine göre incelendiğinde, Problem çözme, Sosyal destek arama, Depresyon, Düşmanlık ve Psicotizm'in çocukların cinsiyetinden etkilendiği diğerlerinin etkilenmediği saptanmıştır.

Çalışmamızda çocuklarının engel türüne göre incelendiğinde, başa çıkma yöntemlerinin tamamının çocukların engel türünden etkilendiği saptanmıştır. Bu durumdan hiperaktivite ve davranış bozukluğu olan çocukların daha fazla etkilendiği belirlenmiştir. Daha sonra sırayla, ortopedik travmatolojik rahatsızlık ve zihinsel ve bedensel yetersizlik durumu olanlar gelmektedir.

Akkök (1989), çocuğun özür türü ve derecesinin anneye bağımlılık getirdiği, maddi yük ve sıkıntılarla ev ortamında nasıl algılandığına bağlı olarak annenin kaygı düzeyini etkilediği, babaların da çocukların zihinsel gelişimlerine bağlı olarak kaygılarının arttığını belirlemiştir; Altındağ (2007)'da araştırmasında, annelerde mevcut olan psikolojik sıkıntı düzeyinin, çocuklarında görülen fiziksel yeti yitimi ile ilişkili olduğunu işaret etmiştir (Akkök, 1989; Altındağ vd., 2007).

Çalışmada stresle başa çıkma yöntemleri ebeveynlerin cinsiyetine göre incelendiğinde, başa çıkma yöntemlerinin tamamının ebeveynin cinsiyetinden etkilendiği ve cinsiyet faktörüne göre annelerin ön plana çıktığı belirlenmiştir. Bu durumun yapılan bazı çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Engelli çocuğa sahip bazı anneler çocuklarını yetiştirirken çoğu zaman ne yapacaklarını bilemedikleri için kendilerini tehdit altında hissedebilirler (Turnbull ve Turnbull, 2001). Giderek artan yalnızlık duyguları, azalan sosyal ilişkileri, suçluluk, kaygı ve depresyon gibi sosyal ve duygusal sorunlar yaşamlarının bir parçası olabilir (Gallagher, Beckman ve Cross, 1983; Emerson, vd., 2006).

Zihinsel engelli çocuklara sahip olan ve sahip olmayan annelerle yapılan çalışmaların meta analizinde, zihinsel engelli çocukların annelerinin yüzde 29'unda yüksek düzeyde depresif belirtilerin görüldüğü belirtilmiştir (Singer, 2006).

Engelli çocuğa sahip olan annelerde somatik yakınmalar, depresyon ve anksiyete bozukluğu gibi ruhsal sorunların engelli çocuğa sahip olmayan annelere göre daha sık görüldüğü bildirilmektedir (Miller vd., 1992). Ayrıca bazı araştırma sonuçları, yetersizliği olan çocuk ailesi içinde bu durumdan en olumsuz etkilenen kişinin anne olduğunu göstermektedir (Baruch, Biener ve Barnett, 1987; Duygun ve Sezgin, 2003; Hanson ve Hanline, 1994; Miller, vd., 1992; Schilling, vd., 1985; Seltzer, vd., 2001). Benzer şekilde Glidden vd., (2003) ve Bahar vd., (2009), zihinsel ve bedensel engelli çocuğa sahip anne ve babaların (özellikle annelerin) engelli çocuğa sahip olmayan anne ve babalara göre daha çok stres altında oldukları ve anksiyete düzeylerinin yüksek olduğunu bildirmektedir (Glidden vd., 2003, Bahar vd., 2009). Uğuz ve ark. (2004) çalışmasında engelli çocuğa

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

sahip annelerin normal çocuklu annelerden daha fazla ruhsal sorun yaşadıklarını ifade etmektedir. Byrne ve Cunningham, (1985), Dyson, (1993), ve Taanila vd., (1999), nin zihinsel engelli çocuk aileleri ile yaptıkları çalışmalar incelendiğinde, engelli çocuk ailelerinin normal çocuk ailelerine oranla psikolojik açıdan daha fazla risk altında oldukları ve engelli çocuk ailesi içinde bu durumdan en olumsuz etkilenen kişinin anne olduğu ifade edilmektedir (Byrne ve Cunningham, 1985; Dyson, 1993; Taanila, Jarvelin ve Kokkonen, 1999). Hastings ve Beck, (2004), zihinsel engelli çocuk annelerinin engelli olmayan çocukların annelerine göre daha fazla stres yaşadıklarını belirtmektedir (Hastings ve Beck, 2004). Schilling, Schinke ve Kirkham (1985) de ailede zihinsel engelli bir çocuk olduğunda, annenin stresinin babanınkinden daha yüksek düzeyde olduğunu belirtmişlerdir (Akt; Kaner, 2004).

Genellikle engelli çocuğun bütün yükünü taşıyan annedir; kronik yorgunluk ve fiziksel sağlıklarından şikayet gibi belirtilerle ortaya çıkan depresyon ruhsal sağlıklarının etkilendiğini göstermektedir (Ayer ve Alaszewski, 1984; Carr ve Hewett, 1982).

Ülkemizde yapılan araştırmalarda da aile içinde zihinsel engelli çocuğun yükünü çeken bireyin anne olduğu görülmektedir. Zihinsel engelli çocuğunu yetiştirirken bazı annelerin psikolojik ve ekonomik odaklı sorunları daha fazla yaşadığı belirtilmiştir (Işıkhan, 2005). Zihinsel engelli çocuk sahibi annelerin suçluluk ve utanç duygularını sağlıklı

çocuk annelerine göre daha yoğun yaşadıkları bulunmuştur (Karaçengel, 2007).

Engelli çocuğa sahip annelerde engelli çocuğa sahip olmayan annelere göre depresyon, kaygı ve stres düzeyinin daha yüksek olduğu (Uğuz, vd., 2004), annelerin depresyon puanının babalara oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Dereli ve Okur, 2008).

Ebeveynlerin yaşlarına göre incelendiğinde, Obsesif kompulsif, Depresyon, Düşmanlık, Fobik kaygı ve Ek ölçeğin ebeveynin yaşından etkilenmediği diğerlerinin etkilendiği görülmektedir. 51 ve üzeri yaş grubu diğerlerine göre farklılaşmaktadır.

Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre incelendiğinde, Psicotizm ölçeğinin ebeveynin eğitiminden etkilenmediği diğerlerinin etkilendiği görülmektedir.

Ailelerin öğrenim seviyesi, çocuğun gelişimi ile ailenin bu duruma kolay uyum sağlaması için önemli bir faktördür. Yüksek seviyeli öğrenim, ailelerin daha fazla bilgilenmesi ve daha kapsamlı sorun çözme yetenekleri açısından önemlidir (Aydoğan, 1999; İçöz, 2001). Engelli çocuğa sahip ve eğitim seviyesi düşük olan bazı aileler stresle baş etmede çaresiz ve boyun eğici yaklaşımı daha fazla kullanmaktadırlar (Akt: Tamer, 2010).

Ebeveynlerin sosyo-ekonomik düzeyine göre incelendiğinde, başa çıkma yöntemlerinden tamamının ebeveynin sosyo-ekonomik düzeyinden etkilendiği görülmektedir.

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Bunların yanı sıra, ailelerin gelir düzeyleri düştükçe umutsuzluk (Erhan, 2005) ve depresyon düzeylerinin (Bahar vd., 2009) de arttığı saptanmıştır.

Engellilik, yaşam boyu sürebilen bir durumdur. Bu çocukların bakım gereksinimleri farklıdır. Engelli çocukların aileleri tıbbi bakım, eğitim, özel fiziki düzenlemeler ve araç gereçler gibi çeşitli nedenlerle, diğer ailelere göre daha fazla maddi harcama yapmak zorunda kalabilmektedirler (Dobson, vd., 2001, Dyson, 1997).

Yapılan çalışmalar, engelli çocuk annelerinin yaşadığı stres düzeylerindeki yükseklik ile sosyo-ekonomik düzeyleri arasında bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir (Rodriguez ve Murphy 1997).

Bu analizde; 7-17 yaş arası normal gelişim gösteren ve özel gereksinime ihtiyacı olan (Zihinsel yetersizlik/Yaygın Gelişimsel bozukluk/Bedensel yetersizlik tanısı almış) çocukları olan ailelerin psikolojik iyi olma ve başa çıkma yöntemleri çocuğun yaşı, engel türü, anne babanın cinsiyeti, eğitim düzeyi gibi değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır? Normal gelişim gösteren ve özel gereksinime ihtiyacı olan (Zihinsel yetersizlik/Yaygın Gelişimsel bozukluk/Bedensel yetersizlik tanısı almış) çocukları olan ailelerin psikolojik iyi olma ve başa çıkma yöntemleri farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmaktadır?

Psikolojik olarak iyi olma ve başa çıkma yöntemlerine bakıldığında, başa çıkma yöntemleri olan

problem çözme, sosyal destek arama ve kaçınma yöntemlerinin psikolojik iyilik faktörleri ile oldukça düşük korelasyonlu olduğu görülmektedir. Bu da temel olarak psikolojik iyi olma yöntemleri ile başa çıkma yöntemlerinin birbirinden farklı oldukları inancını geliştirmektedir. Ailelerin psikolojik iyilikleri başa çıkma yöntemlerini değiştirmemektedir.

KAYNAKLAR

AĞARGÜN, M.Y., BEŞİROĞLU, L., KIRAN, Ü.K., ÖZER, Ö.A., & KARA, H., (2005).

COPE (Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeği): Psikometrik Özelliklere İlişkin Bir Ön Çalışma. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 6 (4): 221-6

AKKÖK, F., (1989). Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne-Babaların Kaygı Ve Endişe Düzeyini Ölçme Aracının Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması. Psikoloji Dergisi, 23: 26-39

ALTINDAÇ, Ö., İŞCAN, A., AKCAN, S., KÖKSAL, S., ERÇİN, M., & EGE, L., (2007). Serebral Palsili Çocukların Annelerinde Anksiyete ve Depresyon Düzeyleri. FTR – Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi, 53: 232-41

AYDOĞAN, A.A., (1999). Özürlü Çocuğu Sahip Olan Anne Babaların Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

AYER, S., & ALASZEWSKI, A., (1984). Community Care and the Mentally Handicapped:

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Services for mothers and their mentally handicapped children. London: Croom Helm

BAHAR, A., BAHAR, G., SAVAŞ, H.A., PALLAR, S., (2009). Engelli çocukların annelerinin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesi. Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilim Dergisi, 4 (11): 98-112

BARUCH, G.K., BIENER, L., & BARNETT, R.C., (1987). Women and Gender in Research on Work and Family Stress. American Psychologist, 42 (2): 130-136

BAUMAN, S., (2004). Parents Of Children With Mental Retardation:Coping Mechanisms And Support Needs. Doctoral Dissertation. The Faculty of The Graduate School of The University of Maryland. [Erişim: <http://www.lib.umd.edu/drum/bitstream/1903/1954/1/umi-umd-1903.pdf>], Erişim tarihi: 11.09.2014

BİLAL, E., & DAĞ, İ., (2005). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Olan ve Olmayan Çocukların Annelerinde Stres, Stresle Başa Çıkma ve Kontrol Odağının Karşılaştırılması. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 12 (2): 56-68

BYRNE, E.A., & CUNNINGHAM, C.C., (1985). The Effects of Mentally Handicapped Children on Families: A Conceptual Review. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 26

CARR, J., & HEWETT, S., (1982). Children with Down's Syndrom Growing Up; A Preliminary

Report. *Association of Child Psychology and Psychiatry News*, Spring, 10-13

CEBECİOĞLU, F., & ÜSTÜNER, F., (2003). Doğum Öncesi, Doğum Anı Ve Doğum Sonrası Dönemde Engellilik Nedenleri, Engelliler Ve Ailelerinin El Kitabı, T.C. Giresun Valiliği Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü Yayınları, Giresun, ss.14-28

DEMİRBİLEK, M., (2013). Zihinsel Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Gereksinimleri, Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care (TJFMPC), 7 (3): 59

DERELİ, F., & OKUR, S., (2008). Engelli Çocuğa Sahip Olan Ailelerin Depresyon Durumunun Belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 25: 164-168

DOBSON, B., MIDDLETON, S., & BEARD-SWORTH, A., (2001). The İmpact Of Childhood Disability On Family Life, Joseph Rowntree Foundation, Published For The Joseph Rowntree Foundation By Yps

DÖNMEZ, N., BAYHAN, P., ARTAN, İ., (2000). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Beklentileri ve Endişe Duydukları Konuların İncelenmesi. Sosyal Hizmet Dergisi, 11: 16-24

DURUKAN, İ., ERDEM, M., TUFAN, A.E., CÖNGÖLOĞLU, A., YORBİK, Ö., & TÜRK BAY, T., (2008). DEHB Olan Çocukların Annelerinde Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri İle Kullanılan Başa Çıkma Yön-

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

temleri: Bir Ön Çalışma, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 9: 217-223

DUYGUN, T., & SEZGİN, N., (2003). Zihinsel Engelli ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde, Stres Belirtileri, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ve Algılanan Sosyal Desteğin Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 18 (52): 37-52

DYSON, L.L., (1993). Response to the Presence of a Child with Disabilities: Parental Stress and Family Functioning Over Time. American Journal on Mental Retardation, 98: 207-218

DYSON, L.L., (1997). Fathers and Mothers of School-Age Children with Developmental Disabilities: Parental Stress, Family Functioning, and Social Support. American Journal on Mental Retardation, 102: 267-279

EMERSON, E., HATTON, C., LLEWELLYN, G., BLACKER, J., & GRAHAM, H., (2006). Socioeconomic Position, Household Composition, Health Status and Indicators of The Well-Being of Mothers of Children with and without Intellectual Disabilities. Journal of Intellectual Disability Research, 50 (12): 862-873

ERHAN, G., (2005). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Umutsuzluk, Kararsızlık, Sosyal Destek Algıları ve Gelecek Planlarının İncelenmesi, Ankara Üniversitesi, Ankara

ESDAİLE, S.A., & GREENWOOD, K.M., (2003). “A Comparison of Mothers’ and Fathers’ Experience of Parenting Stres and Attributions for Parent Child Interaction Outcomes”, Occup Ther Int, 10: 115-126

FIRAT, S., (2000). Özürlü Çocukların Annelerinin Genel Psikolojik Değerlendirilmesi. Adana Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Adana

FİSMAN, S.N., WOLF, L.C., & NOH, S., (1989). Marital Intimacy in Parents of Exceptional Children. Canada Journal Psychiatry, 34 (6): 519-25

GALLAGHER, J.J., BECKMAN, P., & CROSS, A.H., (1983). Families of Handicapped Children: Sources of Stress and its Amelioration. Exceptional Children, 50 (1): 10-19

GAU, S.F., (2007). Parental and Family Factors for Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Taiwanese children. Aust N J Z Psychiatry, 41: 688-696

GİRLİ, A., (2005). Otistik Çocukların Ailelerin Yönelik Grup Rehberliğinin Anne Babaların Depresyon ve Benlik Saygısına Etkisi. [Erişim: http://www.isikozelegitim.com/uploads/File/08_Otistik%20ailelerine%20yonelik%20rehberligin%20depresyon%20ve%20benlik%20saygisina%20etkisi.pdf], Erişim tarihi: 20.09.2014

GLİDDEN, L.M., & SCHOOLCRAFT, S.A., (2003). “Depression: Its Trajectory and

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Correlates in Mothers Rearing Children with Intellectual Disability”, J Intellect Disabil Res, 47: 250-263

HANSON, M.J., & HANLINE, M.F., (1994). Parenting A Child With A Disability: A Longitudinal Study Of Parental Stress And Adaptation. Journal of Early Intervention, 14: 234–248

HASTINGS, R.P., (2003). Child Behaviour Problems and Partner Mental Health as Correlates of Stress in Mothers and Fathers of Children with Autism. J Intellect Disabil Res, 47: 231-237

HASTINGS, RICHARD, P., & BECK, A., (2004). Practitioner Review: Stress Intervention for Parents of Children with Intellectual Disabilities. Journal of Child Psychology and Psychiatry. 45 (8): 1338–1349

İŞIKHAN, V., (2005). Türkiye’de Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Sorunları. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları

İÇMELİ, C., ATAĞLU, A., CANAN, F., & ÖZÇETİN, A., (2008). Zihinsel Özürlü Çocukları Olan Ebeveynler İle Sağlıklı Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Karşılaştırılması. Düzce Tıp Fakültesi Dergisi, 3: 21-28

İÇÖZ, A., (2001). Zihinsel Engelli Bir Çocuğa Sahip Aile Bireylerinin Kaygı Düzeylerinin

İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi

JOHNSTON, C., & MASH, E.J., (2001). Families of Children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder: Review and Recommendations for Future Research. Clin Child Fam Psychol Rev, 4: 183-207

KANER, S., (2004). Engelli Çocuğu olan Anababaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Ankara Üniversitesi: Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu

KARAÇENGEL, F.J., (2007). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anneler İle Sağlıklı Çocuğa Sahip Annelerin, Atılganlık ve Suçluluk - Utanç Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması. Maltepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

KARADAĞ, G., (2009). Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadıkları Güçlükler İle Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri. TAF Prev Med Bull, 8 (4): 315-322

KHAMİS, V., (2007). Psychological Distress Among Parents of Children with Mental Retardation in The United Arab Emirates. Social Science & Medicine, 64: 850–857

KÜÇÜKER, S., (2001). Erken Eğitimin Gelişimsel Geriliği Olan Çocukların Anne-Babalarının Stres ve Depresyon Düzeyleri Üzerindeki

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

- Etkisinin İncelenmesi. Özel Eğitim Dergisi, 3 (1): 1-11
- MILLER, A.C., GORDON, R.M., DANIELLA, D.J., & DILLER, L., (1992).** Stress, Appraisal And Coping in Mothers of Disabled and Nondisabled Children. J. Pediatr Psychology, 17 (5): 587-605
- MINNES, P.M., (1988).** Family Resources and Stress Associated with Having a Mentally Retarded Child. Am J Ment Retard, 93: 184- 192
- OKANLI, A., EKİNCİ, M., GÖZÜAĞCA, D. & SEZGİN, S., (2004).** Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Psikososyal Sorunlar. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 1-8
- ÖKSÜZ, Z., (2008).** Otistik ve Normal çocuk Sahibi Anne Babaların Bazı Psikiyatrik ve Psikolojik Özelliklerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- ÖZEKES, M., GİRLİ, A., YURDAKUL, A., & SARISOY, M., (1998).** Evlilik İlişkisinde Engelli Çocuğa Sahip Olmanın Rolü.10. Ulusal Psikoloji Kongresi
- ÖZKAN, S., (2002).** Zihinsel Engelli ve Normal Çocuğa Sahip Ailelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tez, Ankara
- PELCHAT, D., RICHARD, N., BOUCHARD, J.M. ark., (1999).** Adaptation of Parents in Relation to Their 6-Month-old Infant's Type of Disability. Child Care Health Dev, 25: 377-397
- RODRIGUEZ, C.M., & MURPHY, L.E., (1997).** "Parenting Stress and Abuse Potential in Mothers of Children with Developmental Disabilities", Child Maltreatment. (3): 245-252
- SARI, Y.H., (2007).** Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerde Aile Yüklenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 11 (2): 2-4
- SARIKAYA, S., (2011).** Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Stresle Başa Çıkma Düzeylerinin ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.9
- SCHILLING, R.F., SCHİNKE, S.P., & KIKHAM, M.A., (1985).** Coping with a Handicapped Child: Differences between Mothers and Fathers. Social Science of Medicine 21, 857-863
- SELTZER, M.M., GREENBERG, J.S., FLOYD, E.J., PETTEE, Y., & HONG, J., (2001).** Life Course Impacts of Parenting a Child with a Disability. American Journal on Mental Retardation, 106 (3): 265-286
- SINGER, G.H.S., (2006).** Meta-Analysis of Comparative Studies of Depression in Mothers of

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Children with and without Developmental Disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, 111 (3): 155-169

SUCUOĞLU, B., (Editör), (2009). Zihinsel Engelliler ve Eğitimleri. Ankara: Kök Yayıncılık

TAANİLA, A., JARVELİN, M.R., & KOKKONEN, J., (1999). Cohesion and Parents' Social Relations in Families with A Child with Disability or Chronic Illness. *International Journal of Rehabilitation Research*, 22 (10): 101-109

TAANİLA, A., SYRJALA, L., KOKKONEN, J., & JARVELİN, M.R., (2002). Coping of Parents with Physically and/or Intellectually Disabled Children. *Child: Care, Health & Development*, 28: 73-86

TAMER, M., (2010). Zihinsel Engelli Çocukların Annelerinde Stres Yönetimi Eğitiminin Etkileri, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.9

TİMKO, C., STOVEL, K.V., & MOOS, R.H., (1992). Functioning Among Mothers and Fathers of Children with Juvenile Rheumatic Disease: a longitudinal study. *J Pediatr Psychol*, 17: 705-724

TURNBULL, A.P., & TURNBULL, H.R., (2001). Families, Professionals, and Exceptionality. New Jersey: Merrill/Prentice Hall

UĞUZ, S., TOROS, F., YAZGAN İNANÇ, B., & ÇOLAKKADIOĞLU, O., (2004). “Zihinsel ve/veya Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon ve Stres Düzeylerinin Belirlenmesi”. *Klinik Psikiyatri*, 7: 42-47

VARDARCI, G., (2011). Otistik Çocuklu Ailelere Uygulanan Aile Eğitim Programının, Aile İçi İletişim Becerilerine, Ailenin Problem Çözme Becerilerine ve Otistik Çocuklarıyla İlgili Algılarına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

WHALEN, C.K., HENKER, B., BUHRMESTER, D., HINSHAW, S., HUBER, A., & LASKI, K., (1989). Does Stimulant Medication Improve The Peer Status of Hyperactive Children? *J Consult Clin Psychol*, 57: 545-549

WHALEN, C.K., & HENKER, B., (1999). The Child with Attentiondeficit Hyperactivity Disorder in Family Contexts. HC Quay, AE Hogan (Eds.), *Handbook of Disruptive Behavior Disorders*. New York, Kluwer, p.139-155

YILDIRIM, F., & CONK, Z., (2005). Zihinsel Yetersizliği olan Çocuğa Sahip Anne/ Babaların Stresle Başa Çıkma Tarzlarına ve Depresyon Düzeylerine Planlı Eğitimin Etkisi. Cumhuriyet Üniversitesi, Hemşire YO Dergisi, 9 (2): 1-10

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

EK TABLOLAR:

Tablo 10. Stresle Başa Çıkma maddelerine ilişkin Korelasyon Tablosu

Correlations													
Pearson Correlation	Problem Çözme	Sosyal Destek Arama	Kaçınma	Somatizasyon	Obsesif-Kompulsif	Kişilerarası Duyarlık	Depresyon	Kayı	Düşmanlık	Fobik Kaygı	Paranoid Düşünce	Psikotizm	Ek Ölçek
Problem Çözme	1	,293	,157	,113	,056	,083	,081	,159	,078	-,105	,054	,043	,007
Sosyal Destek Arama	,293	1	,222	,160	,202	,240	,163	,245	,221	,067	,115	,145	,133
Kaçınma	,157	,222	1	,544	,399	,520	,553	,582	,555	,415	,430	,430	,532
Somatizasyon	,113	,160	,544	1	,639	,651	,613	,649	,753	,452	,582	,499	,623
Obsesif-Kompulsif	,056	,202	,399	,639	1	,627	,668	,626	,700	,443	,530	,473	,653
Kişilerarası Duyarlık	,083	,240	,520	,651	,627	1	,665	,813	,759	,587	,648	,627	,673
Depresyon	,081	,163	,553	,613	,668	,665	1	,787	,675	,563	,563	,765	,697
Kayı	,159	,245	,582	,649	,626	,813	,787	1	,818	,670	,659	,709	,743
Düşmanlık	,078	,221	,555	,753	,700	,759	,675	,818	1	,625	,693	,601	,793
Fobik Kaygı	-,105	,067	,415	,452	,443	,587	,563	,670	,625	1	,561	,616	,500
Paranoid Düşünce	,054	,115	,430	,582	,530	,648	,563	,659	,693	,561	1	,542	,610
Psikotizm	,043	,145	,430	,499	,473	,627	,765	,709	,601	,616	,542	1	,607
Ek Ölçek	,007	,133	,532	,623	,653	,673	,697	,743	,793	,500	,610	,607	1

Tablo 11. Stresle başa çıkma yöntemlerine ilişkin yüzde analizleri

	Çok	Biraz	Hiç
Duyularınızı bir arkadaşla açtınız?	18%	48%	34%
Probleminizin en iyi şekilde çözümlenmesi için çevrenizdeki şeyleri yeniden düzenlediniz?	22%	45%	34%
Ne yapacağınıza karar vermeden önce bütün olası çözümleri aklınızda tartıştınız?	6%	33%	61%
Aklınızı problemden uzaklaştırmaya çalıştınız?	21%	49%	31%
Herhangi bir kimsenin size sempati ve anlayış göstermesini kabul ettiniz?	15%	50%	36%
Yaşadığımız şeylerin gerçekten ne kadar kötü olduğunu başkalarının görmemesi için elinizden geleni yaptınız?	35%	33%	31%
Konu ile ilgili olarak başkalarıyla konuştunuz, çünkü bu konuda konuşmak kendinizi daha iyi hissetmenize yardımcı oldu?	14%	43%	44%
Durumla baş edebilmek için kendinize bazı amaçlar belirlediniz?	11%	40%	49%
Seçeneklerinizi çok dikkatli bir biçimde tarttınız?	7%	40%	53%
Daha iyi zamanlarla ilgili hayaller kurdunuz?	13%	35%	52%
Problemi çözmek için işe yarayan çözümü bulana dek değişik yolları denediniz?	11%	41%	48%

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Korku ve kaygılarınızı bir arkadaşınıza veya akrababanıza açtınız?	16%	45%	39%
Zamanınızı, her zamankinden çok, yalnız olarak geçirdiniz?	33%	47%	21%
Sadece konuşmak bile bazı çözümlere ulaşmanıza yardım ettiği için, (yaşadığınız) durumla ilgili olarak konuştunuz?	18%	52%	29%
Durumu düzeltmek için ne yapılması gerektiğini düşündünüz?	5%	29%	66%
Tüm dikkatinizi problemin çözümüne yönelttiniz?	5%	37%	58%
Aklınızda bir eylem planı şekillendi?	18%	41%	41%
Her zamankinden daha fazla televizyon seyrettiniz?	57%	30%	13%
Kendinizi daha iyi hissetmeniz için birisine (Arkada/profesyonel bir kişi) gittiniz?	57%	28%	15%
Olayda gerçekleşmesini istediğiniz şey için kesin kararlılık gösterdiniz ve savaştınız?	10%	36%	54%
Genel olarak insanlarla birlikte olmaktan kaçındınız?	56%	34%	10%
Kendinizi bir uğraş (hobi) veya bir spor etkinliğine gömerek problemden kaçındınız?	56%	31%	13%
Problemlerle ilgili olarak daha iyi hissetmenize yardımcı olması için bir arkadaşınıza gittiniz?	29%	50%	22%
Durumu nasıl değiştirebileceğinizle ilişkin olarak bir arkadaşınızın tavsiyesine başvurduunuz?	30%	47%	23%
Aynı problemi yaşamış olan arkadaşlarınızın anlayış ve sempatisini kabul ettiniz?	16%	46%	38%
Her zamankinden daha fazla uyudunuz?	58%	26%	15%
“Her şey daha farklı olabilirdi” diye hayal kurdunuz?	24%	32%	45%
Romanlardaki veya filmlerdeki karakterlerle özdeşim kurdunuz?	68%	21%	11%
Problemi çözmeye çalıştınız?	6%	21%	73%
İnsanların sizi kendi başınıza bırakmasını istediniz?	36%	47%	17%
Arkadaşınız veya akrabanız size yardımcı oldu?	25%	53%	21%
Sizi en iyi tanıyan kişilerden size güvence vermelerini istediniz?	38%	33%	29%
Ani hareketlerde bulunmaktansa dikkatlice bir hareket tarzı planladınız?	18%	44%	38%

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Tablo 12: Ruhsal belirtilere ilişkin maddelerin yüzde analizleri

	Hiç	Çok Az	Orta derecede	İleri derecede	Oldukça fazla
Baş ağrısı	24%	32%	33%	4%	7%
Sinirlilik ya da içinin titremesi	27%	33%	24%	4%	11%
Zihinden atamadığınız tekrarlayıcı, hoş gitmeyen düşünceler	34%	30%	22%	5%	9%
Baygınlık veya baş dönmesi	77%	13%	8%	2%	1%
Cinsel arzu ve ilginin kaybı	63%	16%	13%	3%	5%
Başkaları tarafından eleştirilme duygusu	39%	29%	20%	1%	10%
Herhangi bir kimsenin düşüncelerinizi kontrol edebileceği fikri	71%	18%	9%	1%	1%
Sorunlarınızdan pek çoğu için başkalarının suçlanması gerektiği duygusu	54%	32%	10%	2%	2%
Olayları anımsamada güçlük	42%	31%	15%	4%	7%
Dikkatsizlik veya sakarlıkla ilgili endişeler	51%	29%	12%	3%	4%
Kolayca gücenme, rahatsız olma hissi	33%	29%	19%	6%	13%
Göğüs veya kalp bölgesinde ağrılar	52%	27%	10%	4%	7%
Caddelerde veya açık alanlarda korku hissi	81%	12%	3%	1%	3%
Enerjinizde azalma veya yavaşlama hali	35%	32%	21%	5%	8%
Yaşamınızın sonlanması düşünceleri	63%	20%	9%	3%	5%
Başka kişilerin duymadıkları sesleri duyma	90%	5%	3%	1%	1%
Titreme	85%	10%	3%	1%	1%
Çoğu kişiye güvenilmemesi gerektiği hissi	31%	31%	20%	6%	12%
İştah azalması	72%	15%	8%	4%	1%
Kolayca ağlama	38%	22%	20%	12%	8%
Karşı cinsten kişilerle utangaçlık ve rahatsızlık hissi	66%	17%	11%	3%	2%
Tuzağa düşürülmüş veya yakalanmış olma hissi	80%	14%	4%	0%	1%
Bir neden olmaksızın aniden korkuya kapılma	74%	16%	6%	1%	3%
Kontrol edilemeyen öfke patlamaları	42%	28%	19%	6%	6%
Evden dışarı yalnız çıkma korkusu	89%	7%	2%	1%	2%

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Olanlar için kendini suçlama	48%	32%	12%	2%	6%
Belin alt kısmında ağrılar	55%	19%	17%	6%	3%
İşlerin yapılmasında erteleme duygusu	42%	25%	22%	4%	7%
Yalnızlık hissi	61%	20%	7%	6%	6%
Karamsarlık hissi	51%	25%	15%	5%	4%
Her şey için çok fazla endişe duyma	32%	32%	21%	4%	9%
Her şeye karşı ilgisizlik hali	51%	29%	11%	5%	4%
Korku hissi	61%	27%	4%	3%	4%
Duyularınızın kolayca incitilebilmesi hali	28%	33%	23%	7%	9%
Diğer insanların sizin özel düşüncelerinizi bilmesi	65%	21%	8%	1%	4%
Başkalarının sizi anlamadığı veya hissedemeyeceği duygusu	32%	34%	19%	6%	8%
Başkalarının sizi sevmediği ya da dostça olmayan davranışlar gösterdiği hissi	44%	35%	18%	1%	3%
İşlerin doğru yapıldığından emin olabilmek için çok yavaş yapma	46%	33%	15%	1%	5%
Kalbin çok hızlı çarpması	58%	24%	11%	4%	4%
Bulantı veya midede rahatsızlık hissi	68%	14%	12%	2%	4%
Kendini başkalarından aşağı görme	79%	11%	7%	2%	2%
Adale(kas) ağrıları	39%	25%	21%	7%	7%
Başkalarının sizi gözlediği veya hakkınızda konuştuğu hissi	63%	23%	9%	2%	3%
Uykuya dalmada güçlük	45%	24%	17%	6%	8%
Yaptığımız işleri bir ya da bir kaç kez kontrol etme	34%	34%	19%	4%	9%
Karar vermede güçlük	40%	25%	22%	5%	7%
Otobüs, tren, metro gibi araçlarla yolculuk etme korkusu	79%	12%	6%	1%	2%
Nefes almada güçlük	73%	16%	6%	3%	3%
Soğuk veya sıcak basması	63%	16%	13%	5%	2%
Sizi korkutan belirli uğraş, yer ve nesnelere kaçınma durumu	65%	24%	8%	1%	2%
Hiç bir şey düşünememe hali	55%	26%	10%	3%	6%

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Bedeninizin bazı kısımlarında uyuşma, karıncalanma olması	50%	27%	12%	6%	5%
Boğazınıza bir yumru tıkanmış olma hissi	61%	24%	9%	3%	3%
Gelecek konusunda ümitsizlik	45%	24%	21%	3%	6%
Düşüncelerinizi bir konuya yoğunlaştırmada güçlük	46%	31%	17%	3%	3%
Bedeninizin çeşitli kısımlarında zayıflık hissi	59%	24%	8%	2%	7%
Gerginlik veya coşku hissi	40%	29%	21%	2%	8%
Kol ve bacaklarda ağırlık hissi	46%	30%	15%	1%	8%
Ölüm ya da ölme düşünceleri	57%	21%	13%	2%	7%
Aşırı yemek yeme	56%	20%	15%	1%	7%
İnsanlar size baktığı veya hakkınızda konuştuğu zaman rahatsızlık duyma	46%	27%	20%	3%	4%
Size ait olmayan düşüncelere sahip olma	77%	17%	4%	1%	2%
Bir başkasına vurmak, zarar vermek, yaralamak dürtülerinin olması	77%	13%	8%	1%	1%
Sabahın erken saatlerinde uyanma	41%	26%	15%	7%	11%
Yıkama, sayma, dokunma gibi bazı hareketleri yineleme hali	78%	11%	8%	1%	2%
Uykuda huzursuzluk, rahat uyuyamama	45%	25%	13%	7%	10%
Bazı şeyleri kırıp dökme isteği	67%	20%	9%	2%	2%
Başkalarının paylaşıp kabul etmediği inanç ve düşüncelerin olması	67%	21%	5%	2%	5%
Başkalarının yanında kendini çok sıkılgan hissetme	56%	28%	9%	3%	3%
Çarşı, sinema gibi kalabalık yerlerde rahatsızlık hissi	70%	15%	9%	1%	5%
Herşeyin bir yük gibi görünmesi	51%	26%	12%	6%	6%
Dehşet ve panik nöbetleri	83%	10%	6%	0%	1%
Toplum içinde yiyip-içerken huzursuzluk hissi	71%	17%	9%	2%	1%
Sık sık tartışmaya girme	55%	28%	11%	1%	5%
Yalnız bırakıldığımızda sinirlilik hali	81%	10%	6%	1%	3%

ULUSLARARASI AİLE ÇOCUK VE EĞİTİM DERGİSİ

International Journal of Family, Child and Education

Ağustos – Aralık 2014 Sayı: 04 Cilt: 02 Yaz Kış

August-December 2014 Issue: 04 Volume: 02 Summer Winter

ID:59 K:14

www.aceddergisi.com

(ISO 9001-2008 Belge No: 12879 & ISO 14001-2004 Belge No: 12880)

Başkalarının sizi başarılarınız için yeterince takdir etmediği duygusu	47%	28%	15%	3%	6%
Başkalarıyla birlikte olunan durumlarda bile yalnızlık hissetme	67%	21%	6%	2%	4%
Yerinizde duramayacak ölçüde huzursuzluk duyma	70%	17%	8%	1%	4%
Değersizlik duygusu	61%	24%	9%	1%	6%
Size kötü bir şey olacakmış duygusu	64%	23%	10%	1%	2%
Bağırma ya da eşyaları fırlatma	66%	22%	8%	1%	3%
Topluluk içinde bayılacağınız korkusu	85%	11%	2%	2%	0%
Eğer izin verirsiniz insanların sizi sömüreceği duygusu	61%	23%	8%	1%	7%
Cinsiyet konusunda sizi çok rahatsız eden düşüncelerin olması	85%	10%	2%	1%	2%
Günahlarınızdan dolayı cezalandırılmanız gerektiği düşüncesi	72%	15%	11%	1%	1%
Korkutucu türden düşünce ve hayaller	76%	20%	3%	0%	0%
Bedeninizde ciddi bir rahatsızlık olduğu düşüncesi	69%	20%	7%	1%	2%
Başka bir kişiye asla yakınlık duyamama	77%	16%	6%	1%	1%
Suçluluk duygusu	61%	26%	9%	2%	2%
Aklınızdan bir bozukluğun olduğu düşüncesi	91%	8%	1%	0%	0%